

УДК 328.185:341

Ірина ШУЛЬГАН

Національний університет “Львівська політехніка”,
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти,
доцент кафедри адміністративного
та інформаційного права,
кандидат юридичних наук
iryna.i.shulhan@lpnu.ua
ORCID iD: orcid.org/0000-0002-9623-3495

Оксана ГАВЦ

Національний університет “Львівська політехніка”,
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти,
студентка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
oksana.havts.pv.2020@lpnu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-6100-707X>

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КОРУПЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

<http://doi.org/10.23939/law2024.42.219>

© Шульган І., Гавц О., 2024

В статті проводиться аналіз поняття “корупція” як складного феномену, що негативно впливає на всі аспекти суспільного життя та свідомості, підриваючи основи соціальних цінностей та державного авторитету. Автори звертають увагу на брак єдиного визначення корупції у міжнародних документах, що викликає потребу в глибшому аналізі та розумінні корупції. Водночас акцентовано, що українське законодавство, у відповідь на це, намагається надати законодавче врегулювання корупції, спрямовуючи зусилля на адаптацію до міжнародних стандартів та розвиток комплексного підходу до визначення та боротьби з ним.

Встановлено, що порівняно з Україною, такі держави, як Німеччина, Італія, Франція, Канада та Фінляндія підходять до питання корупції інакше. Вони не мають чіткого законодавчого визначення корупції, а також не класифікують її як окрему категорію правопорушень. Цей підхід спрямований на забезпечення гнучкості у вирішенні питань, пов’язаних з корупцією, адаптуючись до національних особливостей та потреб.

Огляд наукових підходів до визначення корупції також дав змогу продемонструвати її різноманітне трактування залежно від контексту. Аналіз засвідчує два головні напрями у вивченні корупції: як кримінальне діяння та як соціальне явище, що впливає на різні аспекти суспільного життя. У першому випадку корупція розглядається-

ся через призму незаконного використання державних повноважень для особистого збагачення, тоді як у другому – як прояв соціальної проблематики, що включає зловживання владою.

У висновках автор констатує, що корупція, як складне багатогранне явище, потребує інтегрованого підходу для її аналізу та розуміння, який охоплює як правові, так і соціальні чинники. Обмежене сприйняття корупції виключно в правових межах не дозволяє повною мірою охопити всю її складність та множинність проявів. Отже, дослідження корупції та зусилля, спрямовані на її зменшення, мають бути багатограними, враховуючи різноманітні фактори, включаючи історичні, культурні, соціальні та економічні контексти.

Ключові слова: корупція; законодавство; легальне визначення; соціальне явище; неправомірна вигода; правопорушення.

Постановка проблеми. В нинішній час корупція офіційно визначена як одна з найбільших загроз національній безпеці в Україні. Влада країни, усвідомлюючи цю проблему, працює над створенням ефективного правового механізму для її ліквідації, акцентуючи на запобіганні через систему профілактичних заходів та покращення нормативно-організаційної бази для боротьби з корупцією. Велике значення у цьому процесі має забезпечення ясності та зрозумілості юридичної інформації для усіх учасників правовідносин, що передбачає гарантії її доступності та можливість сприйняття. Основну роль в цьому аспекті відіграють дефініції понять, які не тільки відображають результати теоретичного осмислення і показують реальну дійсність певного феномена, але й відокремлюють його від інших подібних явищ, даючи змогу точно визначати значення нових або вже вживаних термінів у юридичній комунікації.

Аналіз досліджень проблеми. Роботи, присвячені аналізу та вивченню проблематики корупції, які були проведені різними дослідниками, сформували значний науковий внесок. Особливу увагу в цих дослідженнях отримали визначення корупції та аналіз корупційного акту як складного явища. Серед видатних вітчизняних науковців, які працювали над цією тематикою, можна виділити Л. Андрущенка, М. Білинську, Т. Безверхнюк, Є. Вдовиченка, Д. Дзвінчука, Н. Липовську, В. Литвиненка, М. Месюка, А. Міхненка, О. Мусієнка, О. Настечка, С. Серьогіна, Н. Сорокіну, І. Хожило, а також Р. Веприцького, С. Волошина, О. Дручека, М. Кінаша, М. Лупенка, М. Марчука, В. Соловійова, В. Трепака, Л. Багрія-Шахматова, О. Дудорова, А. Закалюка, М. Камлика, О. Костенка, М. Мельника, Є. Невмержицького, А. Редька, та М. Хавронюка.

Метою статті є аналіз та порівняльна оцінка різних визначень та інтерпретацій корупції, що трапляються в міжнародних конвенціях, договорах та національному законодавстві нашої країни та зарубіжних держав. Це дасть змогу ідентифікувати загальноприйняті стандарти та відмінності у розумінні корупції, що може сприяти вдосконаленню законодавчої бази, а також формуванню ефективних механізмів боротьби з корупцією на національному та міжнародному рівнях.

Виклад основного матеріалу. Корупція є складним соціальним феноменом, який негативно впливає на майже всі аспекти суспільного життя та свідомості людей у багатьох країнах світу, підриваючи основи соціальних цінностей, потреб й інтересів. Це явище не може бути описане одним всезагальним визначенням через його складність та різноманітність проявів, що відображено у численних наукових, навчальних та публіцистичних роботах, де фігурують різні підходи та інтерпретації корупції. У зв'язку з цим актуальним є завдання аналізу цих різноманітних підходів для коректного використання терміна “корупція”. В науковому дискурсі термін “корупція” визначається як слово зі специфічним значенням, що відтворює певне професійне поняття, використовується для поглиблення знань, дослідження наукових і професійних об'єктів, а також взаємодії між ними.

Присвоєння значення будь-якому слову передбачає його аналіз у конкретному контексті знань, де воно перетворюється на визначене поняття в межах аналізу певного феномена. Умовою для існування та використання терміна “корупція” є потреба його точного визначення. Л. А. Дмитрук підкреслює, що визначення треба розглядати як логічну дію (метод) з’ясування змісту поняття, тоді як дефініція становить результат цієї дії [1, с. 17].

У формуванні наукового розуміння поняття вирізняють два основні підходи: доктринальний, заснований на наукових дослідженнях і вивченні спеціалістами конкретної сфери, та офіційний або легальний, який опирається на законодавчі акти, міжнародні угоди та інші документи з юридичною силою. Втім не всі законодавчі документи, що стосуються корупції, містять її чітке визначення, що свідчить про різницю в підходах до цього явища, зумовлену історичними та національними особливостями. Попри давнє існування корупції та її актуальність в сучасному світі, розробка універсального визначення виявляється складним завданням. Крім того, міжнародні нормотворчі органи не мають консенсусу щодо важливості визначень, віддаючи їм пріоритет у деяких випадках, тоді як в інших вони залишаються непоміченими.

Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції, ухвалена Генеральною Асамблеєю 31 жовтня 2003 року, містить дев’ять визначень таких термінів, як “державна посадова особа”, “іноземна державна посадова особа”, “посадова особа міжнародної організації”, “майно”, “доходи від злочину”, “призупинення операцій (заморожування)”, “конфіскація”, “предикатний злочин”, “контрольована поставка” [2]. Однак, несподівано, в ній немає визначеної дефініції самого поняття “корупція”. Аналогічно, Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією, прийнята в 1999 році (ETS 173), також не містить визначення корупції [3]. Цей феномен відсутності в міжнародних документах визначень ключових понять, на які спрямована їх дія, в науковій літературі характеризують як недолік у визначеннях.

У різних міжнародно-правових документах поняття корупції має різноманітні інтерпретації. Наприклад, Кодекс поведінки для правоохоронних службовців, ухвалений на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 року, описує корупцію як дії або бездіяльність у рамках виконання службових обов’язків з метою одержання подарунків, обіцянок чи інших неправомірних вигод, підкреслюючи необхідність тлумачення цього терміна згідно з національним законодавством [4]. У резолюції “Практичні заходи проти корупції”, прийнятій на VIII Конгресі ООН з питань запобігання злочинам (Гавана, 1990), корупція визначається як діяння, що порушує етичні, дисциплінарні, адміністративні або кримінальні норми через неправомірне використання службового положення [5]. Згідно із Страсбурзькою конвенцією про цивільно-правову відповідальність за корупцію від 4 листопада 1999 року, корупція – це прямі чи непрямі вимоги, пропозиції чи прийняття хабарів, а також одержання або можливість одержання будь-якої неправомірної вигоди, що впливає на належне виконання обов’язків особою, що одержує хабар чи вигоду [6].

Рамкове рішення Ради Європейського Союзу № 568 від 22 липня 2003 року “Про боротьбу з корупцією в приватному секторі” не дає прямого визначення корупції, але деталізує концепції “активної” та “пасивної” корупції. “Активна корупція” описується як вчинення, під час якого особа, обіймаючи керівну позицію або виконуючи обов’язки на користь приватної організації, пропонує або надає, особисто чи через посередників, неправомірну вигоду для себе або іншої особи, або приймає пропозицію такої вигоди з метою порушення своїх професійних обов’язків через виконання або невиконання певних дій. “Пасивна корупція” визначається як діяння, коли особа у приватному секторі, використовуючи своє становище, приймає або очікує на неправомірну вигоду від іншої особи, безпосередньо чи опосередковано, з метою вчинення або утримання від дій, що порушують її обов’язки [7].

У Кодексі поведінки для посадовців, ухваленому Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 року, корупція описується як вчинення або утримання від дій службовою особою під час або у зв’язку з виконанням службових обов’язків заради отримання подарунків, обіцянок чи інших вигод неправомірним способом, кожного разу, коли відбувається така активність або пасивність. Таке

визначення підкреслює не тільки фінансову вигоду, отриману посадовою особою, але й вплив на її офіційну поведінку [4]. У зусиллях надати загальне тлумачення корупції, ООН у своєму довідниковому матеріалі щодо антикорупційних заходів характеризує цей термін як неправомірне використання публічної влади для приватної вигоди [8, с. 174].

Відзначимо, що проблема відсутності детально визначених правових термінів не обмежується лише поняттям “корупція”, а також є характерною для міжнародних угод, включно з правовою системою Європейського Союзу. У наукових роботах цю особливість часто описують як “гнучкість” правових норм, закріплених у законодавстві. Така гнучкість допомагає знаходити баланс між потребою в чіткості правових визначень і необхідністю адаптуватися до конкретних обставин. Аристотель також поділяв подібну думку, стверджуючи, що право може бути водночас і твердим, немов камінь, і гнучким, здатним до змін, як свинцева міра [9]. Зважаючи на це, повна чіткість у визначенні “корупція” у міжнародних правових документах може бути навіть не доцільною, оскільки точні рамки цього поняття обмежують гнучкість права адаптуватися до унікальних національних обставин. В пояснювальному тексті до Кримінальної конвенції про корупцію вказано, що визначення певних дій як “корупційних” та їх осуд суспільною мораллю варіюватиметься залежно від законодавства кожної окремої країни [10].

Щодо законодавчого та нормативного підґрунтя у сфері боротьби з корупцією в Україні, важливо підкреслити, що сьогодні є понад 150 українських законів, президентських указів та розпоряджень, рішень Кабінету Міністрів України та специфічних галузевих нормативних актів, спрямованих на протидію та запобігання корупційним діям.

В українському законодавстві поняття корупції вперше було законодавчо врегульовано в Законі України “Про боротьбу з корупцією” у 1995 році, де корупцію було описано як дії державних службовців, які неправомірно використовують свої службові повноваження для отримання матеріальних цінностей, послуг, привілеїв чи інших вигод [11]. У чинному Законі України “Про запобігання корупції” подано уточнене визначення корупції, яке розвиває попереднє визначення, що містилося в Законі України “Про засади запобігання та протидії корупції”, вказуючи на корупцію як на використання особою своїх офіційних повноважень або пов’язаних з ними можливостей для отримання або обіцянки неправомірної вигоди для себе чи інших, а також на обіцянку, пропозицію чи надання такої вигоди з метою змусити особу неправомірно використати свої службові повноваження [12].

Ці закони були спрямовані на адаптацію національного законодавства до стандартів, встановлених Кримінальною конвенцією проти корупції, її Додатковим протоколом та Конвенцією ООН проти корупції (UNCAC). Внесені зміни до Кримінального кодексу України містили оновлення визначення подання та отримання хабарів у державному секторі, впровадження поняття “службова особа”, яке застосовується у контексті корупційних кримінальних правопорушень, включно з іноземними та міжнародними службовцями, криміналізацією зловживання впливом та введенням специфічних норм щодо хабарництва у приватному секторі [13]. Однак важливо зауважити, що це законодавче визначення має специфічний характер, оскільки воно не є загальним і не покриває всю множину корупційних діянь, для яких передбачена відповідальність за національним законодавством. Це визначення корупції було розроблено з метою застосування лише у межах Закону України “Про запобігання корупції”.

Українське законодавство також встановлює адміністративну відповідальність за деякі види порушень, пов’язаних з корупцією. Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) отримав нову главу 13-А, введену Законом від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, під назвою “Адміністративні правопорушення пов’язані з корупцією” (статті 172-4 до 172-9-2). Ця глава охоплює порушення, такі як недотримання обмежень щодо сумісництва або ведення паралельної діяльності; порушення правил щодо прийняття подарунків; невиконання фінансового контролю; недотримання правил уникнення конфлікту інтересів; незаконне використання інформації, отриманої в процесі виконання службових обов’язків; несприяння в боротьбі з корупцією [14].

Також треба звернути увагу на особливу категорію нормативних документів, які становлять галузеві норми поведінки. Це, наприклад, Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури, який був прийнятий всеукраїнською конференцією прокурорів України 27 квітня 2017 [15], а також Кодекс суддівської етики, ухвалений на XI з'їзді суддів України 22 лютого 2013 року [16], або ж накази від окремих державних установ, котрі встановлюють процедуру проведення спеціальних перевірок.

На противагу Україні, країни з усталеною демократією, такі як Німеччина, Італія, Франція, Канада та Фінляндія, не мають чіткого законодавчого визначення поняття “корупція” і не класифікують корупцію як окрему категорію правопорушень. Цей підхід відповідає принципам, закладеним у міжнародних правових документах.

Законодавство Німеччини не надає чіткого визначення корупції, замість цього правоохоронні органи використовують робоче визначення, розроблене експертною групою Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції. Воно включає дії, під час яких урядові службовці використовують своє службове становище для отримання матеріальних чи нематеріальних вигод для себе або інших осіб [17, с. 65]. Опис типів корупційних дій також є неповним і охоплює такі правопорушення, як хабарництво, зловживання службовим становищем, неправильне використання коштів, дії, що ведуть до особистого збагачення і порушують службову дисципліну, витік службової інформації, дії на користь окремих компаній з дотриманням службових інструкцій, а також будь-які інші дії, несумісні з державною службою [18, с. 87]. Ситуація з визначенням корупції та її правопорушень схожа в Італії [19, с. 51].

Досвід Франції та Іспанії показує, що, хоча їх національне законодавство не містить визначення корупції, діяння, які класифікуються як корупційні злочини, описані в таких документах, як Конвенція ООН проти корупції та Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією. Втім ми застерігаємо від повного прийняття цього підходу, оскільки він може обмежувати здатність адаптуватися до національних особливостей боротьби з корупцією. У Великій Британії, наприклад, корупційні діяння виділяються в окрему категорію кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю державних службовців, хоча і тут немає чіткого визначення корупції чи корупційного діяння, з хабарництвом як основною формою. Британське законодавство містить спеціальні закони, такі як Закон про хабарництво у публічному секторі 1889 року і закони про запобігання корупції 1906 і 1916 років, а також Закон про народне представництво 1983 року, що регулює підкуп під час виборів. Принципи протидії корупції, в тому числі підкупу державних службовців, були встановлені англійським загальним правом, зокрема через прецеденти 1809 і 1914 років, з випадками розгляду корупційних правопорушень судом присяжних [20, с. 245–246].

Вивчення корупції як феномену почало залучати увагу дослідників майже одночасно з формуванням держави як соціальної структури. Іноді корупційні діяння трактувалися як допустимі, і з огляду на покарання, мали легкий характер. У Європі важливим моментом у боротьбі з корупцією став 1810 рік, коли французький Кодекс Наполеона ввів жорсткі міри покарань за корупційні дії, навіть ті, що не суперечили службовим обов'язкам особи. Отже, з розвитком сучасних форм управління у XIX столітті, зловживання службовим становищем почало розглядатися як серйозна загроза довірі суспільства до принципів чесності та об'єктивності управління [21, с. 187].

Огляд наукової літератури виявляє широке розмаїття визначень корупції, зведення яких до спільного знаменника дає змогу зробити висновок про відносність розуміння цього явища, яке змінюється залежно від перспективи дослідження в межах різних наукових дисциплін. Вважаємо, що доцільно буде розглянути найвагоміші, на наш погляд, підходи до визначення корупції.

Перша категорія дослідників вбачає в корупції протиправне діяння, що карається за кримінальним законодавством. У межах цієї категорії деякі автори долучають до сфери корупції хабарництво у всіх його формах, від одноразового отримання хабаря до регулярного вчинення організованого хабарництва [22, с. 108]. Також є чимало авторів, які вважають, що хабарництво є типовим проявом корупції, і роблять акцент на тому, що не всі випадки хабарництва класифікуються як

кримінально карані корупційні вчинки. Наприклад, деякі міжнародні експерти вважають, що, хоча підкуп часто стає першою формою корупції, корупційні діяння також містять випадки, коли посадовці мотивовані вузькособистісними інтересами, такими як протекціонізм або непотизм. Вчені також виокремлюють визначення корупції як неправомірне використання державної посади для особистої користі або як неправомірне використання посадовцем свого статусу або можливостей, що впливають з нього, на користь інших осіб з метою отримання особистої вигоди [20, с. 339].

До першої категорії також належать дослідники, які аналізують корупцію через призму її взаємозв'язку з організованою злочинністю. Зокрема, О. О. Кваша висловлює думку, що корупція полягає в стабільній взаємодії посадовців із організованими злочинними угрупованнями [23, с. 338]. П. Я. Пригунов зазначає, що іноді зв'язки між організованою злочинністю та корупцією є настільки міцними, що це дає змогу окремим вченим розглядати корупцію як характерну рису організованої злочинності [24, с. 129–130]. А. М. Волобуєв виступає за створення окремого складу кримінального правопорушення, який передбачатиме найсуворіші покарання для посадових осіб за зв'язки з організованою злочинністю в корисливих цілях, а саме за корупцію [25, с. 56].

Отже, на основі наведеного можна зробити висновок, що у період до здобуття незалежності українська юридична думка традиційно розглядала корупцію як кримінальне, суспільно шкідливе діяння. Проте згодом цей підхід був переосмислений М. І. Мельником, який критикував спрощення корупції до рівня певних видів правопорушень, підкреслюючи, що корупція як явище існує в суспільстві та впливає на різноманітні соціальні сфери, спотворюючи суспільні відносини різними способами [26, с. 87].

Другий напрям у дослідженнях корупції становлять вчені, які аналізують її як соціальне явище. Цей погляд є домінантним у спеціалізованій юридичній літературі, де більшість дослідників вважає корупцію проявом соціальної проблематики, що містить зловживання владою або службовим становищем для досягнення особистої вигоди або інтересів певних груп. Однак існують й інші погляди, які розглядають корупцію через призму специфічних суспільних відносин. Зокрема, О. Я. Прохоренко розуміє корупцію як зловживання державною владою в особистих цілях, вбачаючи в ній систему відносин, яка дозволяє власникам капіталу купувати привілеї, вплив, закони та рішення на свою користь, отримуючи підтримку від законодавчої, виконавчої та судової влади [27, с. 68].

Однак погляд, який ми загалом підтримуємо, має певні обмеження та вважається занадто вузьким, оскільки М. І. Мельник висловлював, що корупція може бути розглянута не лише як соціальне явище в широкому розумінні, включаючи політичні, економічні, історичні, культурні та моральні аспекти, але й як категорія в соціології, кримінології та праві. З кримінологічного погляду, він описує корупцію як соціальне явище, що охоплює всі типи корупційних дій, здійснюваних особами з державними повноваженнями для власної вигоди чи інтересів третіх осіб, а також інші корупційні порушення, які сприяють або приховують такі дії. З юридичного погляду, корупція є комплексом різноманітних діянь, небезпечних для суспільства, але однорідних за своєю суттю [26, с. 110].

О. В. Терещук розвиває цю ідею, пропонує розглядати корупцію у двох різних аспектах: як незаконні дії посадовців, спрямовані на особисте збагачення, та як постійний зв'язок між високопоставленими чиновниками та кримінальними елементами, що фасилітують протизаконну діяльність через зловживання державними повноваженнями [28, с. 15]. Враховуючи це, ми схилиємося до другого підходу, який вбачає корупцію як складне соціальне явище, акцентуючи на потребі усвідомлення її як правової, так і соціальної складових частин, які охоплюють суспільні відносини та взаємодії.

Корупція також визначається через її характерні ознаки:

– корупційні дії можуть бути вчинені як особами з державними повноваженнями та особами, що мають аналогічний статус (наприклад, керівниками державних підприємств), так і приватними особами або представниками юридичних осіб;

– така діяльність означає незаконне використання повноважень, наданих особам з державними функціями та тим, хто до них прирівнюється, або незаконне надання таким особам різного роду вигод, пільг та інших привілеїв;

– основною метою корупційної діяльності є отримання матеріальних вигод, послуг та інших переваг як для себе, так і для третіх осіб, а також здобуття спеціальних привілеїв як для фізичних, так і для юридичних осіб.

В. В. Цитряк широко трактує корупцію як розповсюджене негативне соціальне явище або тип соціальної активності, що охоплює весь діапазон дій, які можуть призвести до конституційної, кримінальної, цивільної, адміністративної або дисциплінарної відповідальності, зокрема порушення моральних норм, і є вираженням особистих інтересів осіб, що мають публічні обов'язки, через використання цих обов'язків. Також до корупції належать дії інших осіб, які сприяють або приховують такі зловживання [29, с. 98]. О. М. Костенко наголошує, що корупція в Україні, яка широко розповсюджена, слугує формою кримінального використання суспільства [30, с. 67].

Л. В. Багрий-Шахматов вважає, що корупція є патологією в структурі державної влади та управління, що характеризується розкладанням системи, коли її представники зловживають наданими їм службовими позиціями задля отримання вигоди, порушуючи при цьому інтереси служби [31, с. 201]. Корупція оцінюється як моральне збочення, так і як конкретне корупційне правопорушення, водночас в широкому сенсі до неї зараховують цивільно-правові делікти, дисциплінарні порушення, адміністративні правопорушення та кримінальні правопорушення [32, с. 220].

І. І. Богатирьов вказує на ознаки корупції як на явище, що існує в будь-якій державі, незалежно від її політичного чи економічного ладу, включаючи неправомірне використання службових повноважень індивідами для особистого збагачення або для отримання вигоди для інших осіб, а також обіцянки або пропозиції такої вигоди [30, с. 55].

Отже, аналіз української наукової думки виявляє два основні напрями у розумінні корупції: вузький, який трактує корупцію як кримінальне правопорушення, та широкий, що вбачає в ній соціальне явище. Загальний огляд наукових підходів дає змогу зробити висновок, що у вузькому розумінні корупцію науковці визначають як умисну дію або бездіяльність, вчинену особою з офіційними повноваженнями, спрямовану на отримання особистої вигоди через зловживання службовим статусом, що є неправомірним згідно з чинним законодавством. Ця перспектива, як зазначає В. М. Трепак, охоплює широке коло негативних соціальних процесів, що впливають на державний і недержавний управлінський апарат, проявляючись у зловживанні посадовцями їхніми функціями для особистої вигоди, включаючи незаконні виплати таким особам [21, с. 190].

У ширшому розумінні, корупція виступає як система суспільних відносин, що категорично суперечить етичним нормам, і виникає через несправедливе здобуття або розподіл ресурсів особою з державними повноваженнями на користь учасників цієї системи через зловживання службовим положенням. Цей погляд передбачає опис корупції як “синтетичного соціального та кримінологічного, а не лише юридичного поняття”, акцентуючи на неофіційній поведінці владної еліти, що проявляється у неправомірному використанні владних повноважень та ресурсів.

Висновки. Отже, корупція є одним із найбільших викликів сучасного суспільства, охоплюючи як національні, так і міжнародні рівні. Цей складний соціальний феномен проявляється у різноманітних формах і впливає на майже всі аспекти суспільного життя, підриваючи фундаменти соціальних цінностей та інтересів. Широкий спектр проявів корупції зумовлює неможливість її опису за допомогою одного всезагального визначення, що підкреслюється численними науковими, навчальними та публіцистичними роботами. Така різноманітність підходів та інтерпретацій потребує глибокого аналізу для коректного використання терміна “корупція”.

У науковому дискурсі корупція визначається як слово зі специфічним значенням, що відтворює певне професійне поняття і використовується для поглиблення знань та дослідження наукових і професійних об'єктів. Важливим аспектом у розумінні корупції є потреба її точного

визначення, що дає змогу з'ясувати зміст поняття і слугує основою для її аналізу у конкретному контексті знань. У формуванні наукового розуміння корупції розрізняють доктринальний підхід, заснований на наукових дослідженнях, та офіційний або легальний, який спирається на законодавчі акти та міжнародні угоди. Цікаво, що не всі законодавчі документи містять чітке визначення корупції, що свідчить про різницю в підходах, зумовлену історичними та національними особливостями. Міжнародні нормотворчі органи також не мають єдиної позиції щодо важливості визначень, що демонструє гнучкість у підходах до розуміння цього явища.

Особливістю міжнародного права є брак уніфікованого визначення корупції, що відображено у таких документах, як Конвенція ООН проти корупції та Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, де, попри детальний опис окремих аспектів корупційних дій, немає загального визначення самої корупції. Така ситуація, яку характеризують як дефектність у визначеннях, потребує додаткового аналізу та розуміння корупції у ширшому контексті.

Українське законодавство намагається розв'язати цю проблему, надаючи законодавче врегулювання поняття корупції через низку законів та нормативних актів, спрямованих на боротьбу та запобігання корупції. Зазначені законодавчі ініціативи демонструють зусилля України адаптувати своє національне законодавство до міжнародних стандартів, одночасно розвиваючи комплексний підхід до визначення та боротьби з корупцією.

Підсумовуючи все вище викладене, підкреслимо, що корупція як багатовимірний феномен впотребує комплексного підходу до її визначення та розуміння, що поєднує як юридичні, так і соціальні аспекти. Розгляд корупції лише через правову призму може бути недостатнім для охоплення всієї складності та різноманітності її проявів. Тому наукове дослідження корупції, а також практичні зусилля щодо її подолання мають враховувати широкий спектр факторів, зокрема історичні, культурні, соціальні та економічні виміри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. (2020). Термінологія: навч. посіб. / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін; Д. В. Фурт, Л. А. Дмитрук. Кривий Ріг: [ДонНУЕТ]. 172 с.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 № ETS 173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text
4. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: прийнятий 34-ю сесією Генеральної асамблеї ООН 17 груд. 1979 р. Документ ООН A/34/46, ООН, 1980. С. 208–240.
5. Корупція у сфері державного управління: Резолюція A/CONF.144/28/Rev.1 VIII Конгресу ООН щодо запобігання злочинності та поведженню з правопорушниками (м. Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 р.): http://legal.un.org/avl/pdf/ha/uncc/uncc_ph_r.pdf
6. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: міжнародний документ від 4 листоп. 1999 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_102
7. Рамкове рішення Ради Європейського Союзу № 568 від 22 липня 2003 року “Про боротьбу з корупцією в приватному секторі”. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/EU030075>
8. Користін О. Є. (2014). Загальні підходи до визначення корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ. *Право і суспільство*. № 2. С. 170–176.
9. Хворостянка А. (2008). Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії. *Наукові записки. Том 77. Юридичні науки*. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e2bca27b-75c4-4a03-b6d6-0c1ef171fdc0/content>
10. Пояснювальна записка до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: http://crimcor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid=F3A149F998CA5D901366DEF8F6E8349E?art_id=49138&cat_id=46352

11. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 № 356/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1995, N 34, ст. 266. Закон втратив чинність на підставі Закону N 1506-VI від 11.06.2009, ВВР, 2009, № 45, ст. 691.
12. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 49, ст. 2056.
13. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст. 131.
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24) від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)* 1984, додаток до № 51, ст. 1122.
15. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів від 27.04.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text>
16. Кодекс суддівської етики від 22.02.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>.
17. Annual Report Transparency International (1995): Building a global coalition against corruption. Berlin, Transparency International, 124 p.
18. Панфілов О. Є. (2013). Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: дис. на здобут. наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 219 с.
19. Manzetti L. (1994). Economic Reform and Corruption. *North-South Center, University of Miami*. No. 3. P. 51.
20. Заяц В. Ю. (2022). Деякі теоретичні аспекти поняття (сутності) корупції як об'єкта протидії. *Право та державне управління*, № 2. С. 338–348.
21. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття “корупція”. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*, № 4 (97), 2015. С. 181–194.
22. Невмержицький Є. В. (2008). Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. К.: КНТ, 368 с.
23. Кваша О. О. (2010). Корупція та організована злочинність: обґрунтування взаємозв'язку. *Правова держава: Щорічник наукових праць*. Вип. 21. С. 335–342.
24. Литвиненко В. І., Пригунов П. Я., Гуцалюк М. В. (2020). Концептуальні засади протидії організованих злочинності і корупції на сучасному етапі розвитку України. *Публічне право* № 1 (37). С. 124–135.
25. Багрій-Шахматов Л. В. (2001). Корупція як соціальна патологія. Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою. Аналітичні розробки, пропозиції наукових і практичних працівників: *міжвідомчий наук. збірник* / за ред. А. І. Комарової, М. О. Потебенька, В. П. Пустовойтенка, В. І. Радченка та ін. К., Т. 22. С. 48–57.
26. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. К., 2002. 506 с.
27. Прохоренко О. Я. (2004). Протидія корупційним проявам у системі державної служби України (організаційно-правовий аспект): дис. ... канд. наук з держ. управління: 25.00.03. К., 206 с.
28. Терещук О. В. (2000). Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса. 20 с.
29. Цитряк В. Я. (2009). Корупція та хабарництво: проблеми визначення та співвідношення понять. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 47. С. 96–102.
30. Костенко О. (2020). У світлі соціального натуралізму (вибране): вибрані твори. Київ : ПАЛІВО-ДА А. В., 812 с.
31. Багрій-Шахматов Л. В. (2001). Кримінально-правові та кримінологічні проблеми корупції, тіньової економіки та боротьби з ними. Одеса: Ластар, 530 с.
32. Скулиш Є. (2010). Прояви корупції у сучасних умовах. *Право України*. № 11. С. 213–227.

REFERENCES

1. Furt, D. V., Dmytruk, L. A. (2020). *Terminology: study guide* / Ministry of Education and Science of Ukraine, Donetsk. national University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovskyi, cafe. foreign philology, Ukrainian studies and socio-legal disciplines; D. V. Furt, L. A. Dmytruk. Kryvyi Rih: [DonNUET]. 172 p. [In Ukrainian].
2. *United Nations Convention against Corruption* dated 10.31.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text [In Ukrainian].

3. **Criminal Convention on Combating Corruption** dated January 27, 1999 No. ETS 173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text [In Ukrainian].
4. **Code of conduct for law enforcement officials: adopted by the 34th session of the UN General Assembly on December 17**. 1979. UN Document A/34/46, UN, 1980. P. 208–240. [In Ukrainian].
5. **Corruption in the sphere of public administration: Resolution A/CONF.144/28/Rev.1** VIII of the UN Congress on the prevention of crime and the treatment of offenders (Havana, August 27 – September 7, 1990). http://legal.un.org/avl/pdf/ha/uncc/uncc_ph_r.pdf [In Ukrainian].
6. **Civil Convention on Combating Corruption**: International Document of November 4. 1999. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_102 [In Ukrainian].
7. Framework decision of the Council of the European Union No. 568 of July 22, 2003 “**On the fight against corruption in the private sector**”. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/EU030075> [In Ukrainian].
8. Korystin, O. Ye. (2014). **General approaches to the definition of corruption crimes in the field of official and professional activities of employees of internal affairs bodies**. *Law and society*. No. 2. P. 170–176. [In Ukrainian].
9. Hovorostyankina, A. (2008) **Definitions in legislative texts: questions of theory. Proceedings**. Volume 77. *Legal Sciences*. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e2bca27b-75c4-4a03-b6d6-0c1ef171fdc0/content> [In Ukrainian].
10. **Explanatory note to the Criminal Convention on Combating Corruption**: http://crimecor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid=F3A149F998CA5D901366DEF8F6E8349E?art_id=49138&cat_id=46352 [In Ukrainian].
11. **On the fight against corruption: Law of Ukraine** dated October 5, 1995 No. 356/95-VR. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 1995, No. 34, Art. 266. The law was repealed on the basis of Law No. 1506-VI of June 11, 2009, State Government, 2009, No. 45, Article 691
12. **On the prevention of corruption**: Law of Ukraine dated 14.10.2014 No. 1700-VII. *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, 2014, No. 49, Article 2056. [In Ukrainian].
13. **Criminal Code of Ukraine** dated April 5, 2001 No. 2341-III. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2001, No. 25–26, Article 131. [In Ukrainian].
14. **Code of Ukraine on Administrative Offenses** (Articles 1 – 212-24) dated 07.12.1984 No. 8073-X. *Information of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR (VVR)* 1984, appendix to No. 51, Article 1122.
15. **Code of Professional Ethics and Conduct of Prosecutors** dated April 27, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text> [In Ukrainian].
16. **Code of Judicial Ethics** dated February 22, 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text> [In Ukrainian].
17. Annual Report Transparency International (1995): Building a global coalition against corruption. Berlin, Transparency International, 124 p. [In English].
18. Panfilov, O. E. (2013). **Administrative responsibility for corruption offenses: diss. ... cand. degree law Sciences**: 12.00.07. Kyiv, 219 p. [In Ukrainian].
19. Manzetti, L. (1994). Economic Reform and Corruption. *North-South Center, University of Miami*. No. 3. R. 51. [In Ukrainian].
20. Zayats, V. Yu. (2022). **Some theoretical aspects of the concept (essence) of corruption as an object of counteraction**. *Law and public administration*, No. 2. P. 338–348. [In Ukrainian].
21. Trepak, V. M. **Peculiarities of the definition of the concept of “corruption”**. *Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, No. 4 (97), 2015. P. 181–194. [In Ukrainian].
22. Nevmerzhytskyi, E.V. (2008). **Corruption in Ukraine: causes, consequences, counteraction mechanisms: monograph**. K.: KNT, 368 p. [In Ukrainian].
23. Kvasha, O. O. (2010). **Corruption and Organized Crime: Making the Case for the Relationship**. *Rule of law: Yearbook of scientific works*. Vol. 21. P. 335–342. [In Ukrainian].
24. Lytvynenko, V. I., Prygunov, P. Ya., Gutsalyuk, M. V. (2020). **Conceptual principles of combating organized crime and corruption at the current stage of development of Ukraine**. *Public law* No. 1 (37). P. 124–135. [In Ukrainian].
25. Bagrii-Shakhmatov, L. V. (2001). **Corruption as a social pathology. Problems of combating corruption, organized crime and smuggling. Analytical developments, proposals of scientific and practical workers:**

interdepartmental science. collection / edited by A. I. Komarova, M. O. Potebenka, V. P. Pustovoitenko, V. I. Radchenko, and others. K., T. 22. P. 48–57. [In Ukrainian].

26. Melnyk, M. I. ***Criminological and criminal legal problems of combating corruption: diss. ...doctor of law*** Sciences: 12.00.08. K., 2002. 506 p.

27. Prokhoreno, O. Ya. (2004). ***Counteraction to corruption manifestations in the civil service system of Ukraine (organizational and legal aspect): diss. ... cand. sciences from state management***: 25.00.03. K., 206 p. [In Ukrainian].

28. Tereshchuk, O. V. (2000). ***Administrative responsibility for corruption offenses: autoref. thesis ... candidate law Sciences***: 12.00.08. Odesa. 20 p. [In Ukrainian].

29. Tsytryak, V. Ya. (2009). ***Corruption and bribery: problems of definition and correlation of concepts. Actual problems of the state and law***. Vol. 47. P. 96–102.

30. Kostenko, O. (2020). ***In the light of social naturalism (selected): selected works***. Kyiv: PALIVODA A. V., 812 p. [In Ukrainian].

31. Bagriy-Shakhmatov, L. V. (2001). ***Criminal law and criminological problems of corruption, shadow economy and fight against them***. Odesa: Lastar, 530 p. [In Ukrainian].

32. Skulysh, E. (2010). ***Manifestations of corruption in modern conditions***. *Law of Ukraine*. No. 11. P. 213–227. [In Ukrainian].

Дата надходження: 19.04.2024 р.

Iryna SHULHAN

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Associate Professor of the Administrative
and Information Law Department,
PhD in Law
iryna.i.shulhan@lpnu.ua
ORCID iD: orcid.org/0000-0002-9623-3495

Oksana HAVTS

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
student of the first (bachelor)
level of higher education
oksana.havts.pv.2020@lpnu.ua
ORCID ID : <https://orcid.org/0009-0007-6100-707X>

APPROACHES TO UNDERSTANDING CORRUPTION IN INTERNATIONAL AND NATIONAL LEGISLATION

This article analyzes the concept of “corruption” as a complex phenomenon that negatively affects all aspects of social life and consciousness, undermining the foundations of social values and state authority. The authors draw attention to the lack of a single definition of corruption in international documents, which calls for a deeper analysis and understanding of corruption. At the same time, it is emphasized that Ukrainian legislation, in response to this, is trying to provide legislative regulation of corruption, directing efforts to adapt to international standards and develop a comprehensive approach to defining and fighting it.

It has been established that, compared to Ukraine, countries such as Germany, Italy, France, Canada and Finland approach the issue of corruption differently. They do not have a clear legal definition of corruption, nor do they classify it as a separate category of offenses. This approach is aimed at ensuring flexibility in solving issues related to corruption, adapting to national characteristics and needs.

The review of scientific approaches to the definition of corruption also made it possible to demonstrate its diverse interpretation depending on the context and discipline. The analysis confirms two main directions in the study of corruption: as a criminal act and as a social phenomenon affecting various aspects of public life. In the first case, corruption is viewed through the prism of the illegal use of state powers for personal enrichment, while in the second case, it is seen as a manifestation of social problems, including the abuse of power.

In the conclusions, the author states that corruption, as a complex multifaceted phenomenon, requires an integrated approach to its analysis and understanding, which covers both legal and social factors. The limited perception of corruption exclusively within the legal framework does not allow to fully cover all its complexity and multiplicity of manifestations. Thus, research on corruption and efforts to reduce it must be multifaceted, taking into account a variety of factors, including historical, cultural, social, and economic contexts.

Key words: corruption; legislation; legal definition; social phenomenon; unlawful benefit; offense.